

sources, reducing the number of operating insurance companies; shortage of attractive financial instruments for investment.

Practical value. *The results achieved aimed at ensuring the preparatory period to the implementation of the EU Directive on risk management. They are aimed at domestic insurance companies capitalization increasing.*

Key words: *insurance market, development prospects, the association, the European Union*

УДК 339.137.2

Лариса Самосьонук,
канд. екон. наук, доц.

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: svv2000@mail.ru

КОНКУРЕНТНА ДИНАМІКА: ТЕОРЕТИЧНА ПЛАТФОРМА ДОСЛІДЖЕНЬ

Larysa Samosonok,
Cand. Sc. (Econ.),
Assoc. Prof.

Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: svv2000@mail.ru

COMPETITIVE DYNAMICS: RESEARCH THEORETICAL PLATFORM

Мета. *Критичний аналіз сучасних концепцій конкурентної динаміки з метою удосконалення теоретико-методологічних засад дослідження конкурентної поведінки з урахуванням особливостей сегментів споживчого ринку та уточнення поняття конкурентної динаміки в дискурсі міждисциплінарного підходу до конкурентної поведінки в стратегічному управлінні.*

Методи. *Використані діалектичний метод наукового пізнання, а також комплекс загальнонаукових методів гносеології: теоретичного узагальнення і порівняння, методи угруповання і класифікації.*

Результати. *У роботі здійснено аналіз теоретичних засад дослідження конкуренції, конкурентної динаміки та стратегічних груп. Розглянуто місце та роль дослідження конкурентної динаміки в теорії конкуренції. Особлива увага приділена конкурентній поведінці фірм в умовах сучасних тенденцій розвитку галузевих ринків.*

Наукова новизна. *За результатами дослідження, критичного аналізу та узагальнення підходів зарубіжних та вітчизняних вчених до дослідження сутності конкурентної динаміки здійснено уточнення поняття конкурентної динаміки.*

***Практична значущість.** Отримані результати можуть бути спрямовані на удосконалення конкурентної поведінки фірм в окремих сегментах споживчого ринку. Володіння знаннями щодо сучасних поведінкових моделей стратегічних груп дозволить удосконалити внутрішньо фірмові стратегії підприємств.*

***Ключові слова:** конкуренція, конкурентна динаміка, конкурентна поведінка, стратегічні групи, стратегічне управління.*

Постановка проблеми. Розвиток методології конкурентної динаміки перебігає під впливом процесів, що відбуваються на теренах ринків та вимагають стрімкої реакції систем управління щодо розробки моделей конкурентної поведінки. Найбільш поширеними у сучасній економічній науці є дослідження, спрямовані на вивчення конкурентного середовища та оцінку конкурентних переваг учасників ринку. Переважна більшість теорій, що присвячені конкуренції та використовуються в стратегічному управлінні, намагається пояснити як конкретні фірми конкурують на конкретних ринках, узагальнюючи досвід певної сукупності учасників ринку та пропонуючи напрямки удосконалення конкурентної поведінки. У такому дискурсі досліджень відсутня інтегруюча складова, яка поєднувала б макро- та мікро підходи до вивчення конкурентної динаміки та надала б змогу сформувати міждисциплінарну парадигму конкурентної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стрімкий розвиток зарубіжних досліджень конкурентної поведінки в теорії стратегічного управління припадає на початок 80-х років минулого століття. До ґрунтовних праць варто віднести ресурсно-орієнтований підхід до стратегічного аналізу діяльності компаній Д. Барні (D. Barney), концепцію динамічних можливостей Д. Тіса, Г. Пізано, Е. Шуена (D. Teece, G. Pisano & A. Shuen), дослідження впливу топ-менеджменту на результативність діяльності компаній Д. Хембріка і Ф. Мейсона (D. Hambrick & F. Mason), неінституційні організаційні теорії В. Скотта (W. Scott), Дж.В. Мейера та Б. Роуена (J. Meyer, B. Rowan). Конкуренція, як самостійний об'єкт вивчення, була центром уваги дослідників промислової економіки і структурного аналізу (М. Портер), стратегічних груп і конфігурацій (К. Кул і Д. Шендел, Д. Міллер), теорії ігор (А. Бранденбургер і В. Налєбуф), теорії мереж (В. Цзі), організаційної екології (Дж. Фріман, Г. Карролл і М. Ханнан) та конкурентної динаміки (Дж. Баум і Н. Корн; К. Сміт та ін)

Серед вітчизняних досліджень, присвячених як макро– так і мікроекономічним елементам конкурентного середовища, варто відзначити роботи В. Базилевича, О. Білоруса, Ю. Бочарової, Б. Губського, Я. Жаліло, Т. Загорної, А. Коломицевої, Д. Лук'яненка, О. Плотнікова, А. Поручника, О. Чернеги, Г. Швиданенка та ін.

Постановка завдання. Метою статті є критичний аналіз сучасних концепцій конкурентної динаміки з метою удосконалення теоретико-методоло-

гічних засад дослідження конкурентної поведінки з урахуванням особливостей сегментів споживчого ринку та уточнення поняття конкурентної динаміки в дискурсі міждисциплінарного підходу до конкурентної поведінки в стратегічному управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття конкуренції викликає різні асоціації серед науковців, політиків та підприємців. У той час як науковці і політики найчастіше опікуються конкуренцією держави, окремих галузей і ринкових структур, підприємці прагнуть зрозуміти концепцію як суперництво між конкуруючими фірмами. Відмінності в сприйнятті та очікуванні зацікавлених сторін викликають різноманіття підходів до тлумачення поняття в соціальних науках. Протягом понад двох століть точиться дискусія в економіці, та, починаючи з 80-х років ХХ століття, в стратегічному управлінні про перспективи дослідження та оцінки конкуренції.

Існують три основних напрями наукового пошуку, в яких об'єктом дослідження є конкуренція, а саме: 1) філософське дослідження природи конкуренції [1; 2; 3]; 2) структуралістський аналіз, що ґрунтується на теорії рівноваги [4; 5]; 3) дослідження конкурентного процесу та суб'єктів, які беруть в ньому участь [1; 6]. У той час як економісти-теоретики працюють у всіх зазначених напрямках, вчені в галузі менеджменту управління приділяють найбільше уваги останньому з них, намагаючись встановити визначальні відмінності між компаніями, що формують їх переваги на ринку.

Дослідження А. Сміта «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776) не тільки знаменує народження сучасного економічного аналізу, але і досліджень в області конкуренції. Робота А. Сміта описує, як конкурентні сили (метафорично названі як «невидима рука» ринку) організують індивідуальну економічну діяльність у вільній ринковій економіці і тим самим урівноважують власні інтереси учасників ринку з благом для широкої громадськості. А. Сміт використовує термін конкуренції в манері, дуже близькій до сучасного визначення, описуючи «за своєю природою живий процес, який, з його суперництвом і взаємною зацікавленістю і стимулом для вдосконалення та оновлення, є рушійною силою <...> добробуту» [1].

Дотримуючись цієї класичної концепції, економісти запропонували відмінний погляд на конкуренцію. З середини ХІХ-го сторіччя вчені намагалися перетворити економіку в точну науку і, натхненні ньютонівською механікою, висунули ідею рівноваги ринків. Таким чином, вчені почали використовувати термін конкуренції по-новому; а саме, для опису рівноважних кінцевих станів ринків, на яких учасники, нарешті, подолали конкуренцію шляхом коригування обсягів виробництва і споживання. Як наслідок, поняття конкуренції втратило свою поведінкову характеристику і стало зводитись до розуміння поведінки ендогенних сил в емпірично непристосованих моделях [4; 5].

У той же час ці моделі дають дуже важливі теоретичні розуміння загальних механізмів конкуренції. Однак вони продемонстрували недосконалість неокласичної парадигми, яку вони представляли, з приходом Великої депресії на початку 20-го століття [7; 8].

Вочевидь, що у реальному світі на конкуренцію впливають не «якісь» зовнішні сили, а цілком реальні недосконалості ринків, як, наприклад, географічні викривлення або неоднорідність продукту [8]. Визнаючи ці недоліки, теоретики замінили ідеал досконалої конкуренції з ідеєю працездатної конкуренції та знову ввели фірми в теоретичні рівняння [9]. Упродовж наступних трьох десятиліть вчені наполягали на приматі ринку, стверджуючи, що структурні характеристики ринку будуть рушійними силами у забезпеченні продуктивності компаній [10; 11].

Прихильники австрійської і шumpетеріанської шкіл економіки критикували неокласичну теорію та парадигму «структура-поведінка-результат» (СПР), вважаючи, що вони за своєю природою статичні і в них відсутні центральні аспекти конкуренції, такі як інновації, зміни, ендогенне зростання і неоднорідність капіталу та компаній [12]. Для подолання цих недоліків, ці дослідники повернулись до поведінкового поняття конкуренції, зосередивши увагу на самому процесі конкуренції з його різноманітними суб'єктами і їх конкурентною поведінкою, що змінюється у часі. Початкові концепції пояснюють процес конкуренції як процедуру відкриття [3] або процес творчого руйнування [2], в якій підприємці та ринкові традиційні оператори розширюють ринки за рахунок інновацій і борються за частку ринку за допомогою конкурентних дій. Емпірично, цей процесно-сфокусований підхід є менш абстрактним і менш аналітичним, ніж неокласичні теорії, що, в свою чергу, викликало його широку критику за недостатню увагу до точності через акцентування на конкурентних діях компаній. Цей напрямок наукового пошуку стимулював розвиток і еволюцію досліджень конкурентної динаміки з урахуванням особливостей конкурентної поведінки фірм [6].

Пізніше дослідження конкуренції відбувалось з використанням теорії ігор. Теорія ігор спочатку була просто математичною дисципліною щодо отримання оптимальних стратегій в рамках простих стратегічних ігор. З часом стала її очевидна актуальність для дослідження питань конкуренції, пов'язаних із просуванням теоретико-ігрових моделей і застосуванням їх до складних конкурентних питань, таких як мовчазна змова або хижацьке ціноутворення [13]. Крім цього, теорія ігор повинна враховуватись при забезпеченні опису конкурентних ситуацій, за яких конкуренти будуть реагувати оптимально для них. Так як більшість конкурентних ситуацій вимагають саме таких стратегій, теорія ігор стала цінним інструментом для вивчення міжфірмового суперництва і висвітлення конкурентної динаміки.

З моменту свого створення в якості власної наукової галузі в кінці 20-го століття стратегічне управління виявляє особливий інтерес до того, як окремі фірми можуть досягти і підтримувати високу продуктивність.

Дослідження стратегічного управління мають протиріччя між рівноважними і технологічними економічними теоріями і визначають конкуренцію як з точки зору характеристик галузевого рівня так і динамічних процесів на рівні фірми. Для формування єдиного підходу, який враховував би обидві характеристики було запропоновано виокремлення стратегічних груп конкурентів [14]. В якості теоретичного та аналітичного зв'язку між розрізненими рівнями галузі та компанії концепція стратегічної групи мала ключову роль у вивченні галузевої динаміки, і стала, незважаючи на її походження від «статичної» галузевої організації, частиною процесно- і фірмо-орієнтованим вченням. У теперішній час ця концепція є окремим напрямом досліджень конкурентної динаміки [15].

Традиційним підходом у вивченні конкуренції і її результатів є вивчення галузевих ринків [10; 11]. Теорія конкуренції передбачає сильний взаємний причинний зв'язок між конкурентними умовами галузі (структури), бізнес-політикою фірм (поведінки) і рівнів продуктивності фірми (продуктивність). В рамках цього набору взаємозалежностей, стимул змін походить від варіацій на галузевому рівні, тобто конкурентна поведінка фірм є похідною галузевих трансформацій. У поєднанні з неокласичним припущенням про раціональність менеджерів, фірми повинні були демонструвати ідентичні конкурентні поведінки або рівні продуктивності [10; 11].

Такий висновок не був підтверджений емпірично і дослідники галузевих ринків побудували концепцію внутрішньогрупової структури галузі, в якій відображено відмінності в продуктивності і конкурентній поведінці фірм [16]. Форми стратегічних груп є елементами структури галузі і являють собою кластери фірм, які подібні за ключовими стратегічними вимірами. Такі угруповання існують за рахунок структурних бар'єрів в галузі, які перешкоджають репозиціонування фірм. Ці структурні бар'єри, також відомі як бар'єри мобільності, уявлялись як стіни навколо стратегічних груп, які будуть захищати фірми-члени від зовнішньої конкуренції, що призводить до однорідних поведінки і рівнів продуктивності всередині груп.

Вивчення конкурентної динаміки в сучасних умовах досить поширене через актуальність побудови прогнозів поведінки учасників ринку. Саме теорії конкурентної динаміки пропонують деталізований підхід до розуміння того, що конкретні фірми роблять, коли вони конкурують з конкретними суперниками. Крім того, інструментарій досліджень конкурентної динаміки спрямований на вимірювання показників діяльності, а отже дозволяє здійснити ретельний кількісний аналіз та дійти до узагальнюючих висновків. Орієнтуючись не лише на дії, але й на реакцію конкурентів, дослідження конкурентної динаміки вивча-

ють і взаємодію конкурентів. Таким чином, конкурентна динаміка є однією з небагатьох областей стратегічних досліджень, яка досліджує не статичні, а постійно змінювані у часі процеси.

Дослідження конкурентної динаміки спочатку були акцентовані на конкурентних діях і відповідях на них, але в теперішній час теорії розширюються за рахунок концепції контекстуальних аспектів суперництва, яка акцентується на динамічних аспектах конкурентної поведінки, а саме: особливості стратегічних груп, регіональних кластерів і багатоточкової конкуренції. Проте, в рамках дослідження стратегічних груп переважали відмінності в продуктивності і концепція стратегічної групи підділась різкій критиці. Відповідаючи на цю критику, дослідники переглянули теоретичні основи галузевих ринків і відмовилися від ідеї однорідних рівнів продуктивності всередині груп. Стратегічні групи переосмислені як «когнітивні об'єднання», фірм, які мають загальну стратегію конкуренції і ведення бізнесу в галузі [17]. Також стратегічні групи перетворилися в своєрідні орієнтири щодо динаміки конкуренції в промисловості.

Протилежний підхід демонструється до дослідження конкурентної динаміки з точки зору цілісності галузевих ринків, який фокусується на характері і наслідках конкурентної динаміки серед фірм [15]. Дослідження в цілому передбачає поняття конкуренції, ідею австрійської економічної школи, що «фундаментальний імпульс, який встановлює і підтримує капіталістичний двигун у русі приходять від товарів нових клієнтів, нові методи виробництва транспорту, нові ринки, нові форми організації виробництва, які створюють капіталістичні підприємства» [18, с. 83–85]. Таким чином, він наголошує на первинності поведінки фірми і вважає, що стійкі рівні продуктивності є результатом постійної боротьби між фірмами.

Для того, щоб краще пояснити дії і турбулентність, які властиві конкурентній взаємодії фірм та, крім існуючого в економіці статичного поняття, надати свою інтерпретацію конкуренції через поняття конкурентної динаміки, вчені звернулись до дефініції «міжфірмове суперництво» [19], яке описали як бокс, або як перегони, з акцентом на більшу кількість конкурентів, де кілька суперників конкурують один з одним, одночасно прискорюючись час від часу, щоб обігнати конкретного супротивника.

Моментом зародження досліджень конкурентної динаміки слід вважати середину 1980-х років, коли вчені спочатку формують динамічне, процесно-орієнтоване уявлення про міжфірмове суперництво, а потім реалізують емпіричну перевірку концепції. Це перше запровадження емпіричного підходу, який вивчає конкурентні дії і реакції фірм як головних рушійних сил суперництва. Дослідницькі програми, присвячені цій проблематиці та засновані на емпіричному підході стали визнаною галуззю досліджень під назвою «дослідження конкурентної динаміки» [20].

На початку досліджень конкурентної динаміки визначались характеристики конкурентних дій і встановлювалось, як вони співвідносяться з відповідями конкурентів. Важливі дані свідчать про те, що загальний інтерес ринку і аналогічні профілі ресурсів підвищують конкурентну напруженість між фірмами і що такі характеристики дії, як незворотність, видимість і залежність конкурента від ринку, мають прогностичну силу для поведінкової реакції конкурента. Згодом аналіз комбінацій дій-відповідей доповнився вивченням довших послідовностей конкурентних дій. У порівнянні з аналізом окремих кроків, який спирається на ізольовані характеристики дій, аналіз конкурентних послідовностей дій висвітлює ефективність конкурентних стратегій в цілому. Претенденти мають кращі шанси послабити провідні фірми свого ринку застосуванням агресивних дій, якщо провідна фірма не в змозі слідувати за претендентом, застосовує більш вузький спектр дії, або відповідає в менш агресивній формі.

Дослідження конкурентної динаміки на сучасному етапі мають новий напрямок. Вони мають на меті охопити ринкові ситуації, коли діадичні відносини між центральною фірмою ринку і її головним конкурентом не мають достатньо важливої ролі для пояснення конкурентної поведінки фірми [20]. Нові напрями досліджень зосереджені на розробці заснованої на діях фірм теорії суперництва, яка валідна в умовах конкурентних ринків з великою кількістю міжфірмових відносин та менш значуща для вибору і термінів проведення конкурентних заходів, ніж передбачалось попередніми дослідженнями.

Сучасними напрямом в теорії конкурентної динаміки є дослідження [21], які розширили теоретичне підґрунтя та систематизували поточну конкурентну діяльність всіх конкурентів на ринку, що стало як шкалою (базисом) для прогнозування конкурентних дії конкретних фірм.

Особливої актуальності в дослідженні конкуренції набувають теорії конкурентної динаміки стратегічних груп.

Дослідження стратегічних груп і динаміки стратегічної групи відбувались в промисловій дослідницькій організації [14], де стратегічні групи були позиціоновані як дещо середнє між галуззю і фірмою, щоб вирішити суперечності між СПР парадигмою та припущенням щодо однакової конкурентної поведінки фірм [11] і емпіричними даними про відмінності продуктивності в галузі. Оскільки існування і позиції стратегічних груп теоретично обґрунтовано розподілом бар'єрів мобільності в галузі, зміни в стратегічних групах логічно передували змінам бар'єрів мобільності. Що стосується джерел таких змін, дослідниками були запропоновані різні типи структурних та інвайронментальних розривів таких як стан галузі, технологічні інновації, кризи, а також зміни в законодавстві або системі регулювання. Ці явища змінюють можливості фірми і засоби, щоб стабілізувати і захистити свої позиції на ринку. Фірми, таким чином, як правило, реагують на ці розриви, адаптуючи свої

стратегії і практики, що призводить до змін їх ринкових позицій. У свою чергу, ці зміни призводять до швидких змін в позиціях стратегічних груп, руху між групами, або навіть в кількості груп, присутніх в галузі.

Дослідження впливу таких змін дозволило встановити відмінності в стратегічних групових структурах між тимчасовими періодами, які були відокремлені один від одного розривом інтересів. Б. Маскарена, наприклад, вивчав мотивацію зміни поведінки стратегічних груп в періоди економічного зростання, стабільності та занепаду [22]. Було встановлено, що періоди економічного спаду викликають більш високі рівні неоднорідності поведінки фірми і тим самим призводять до частішого репозиціонування між стратегічними групами і зрушень в стратегіях зазначених груп.

Інші дослідження, що пов'язані з етапами життєвого циклу галузей виявили, що кількість стратегічних груп зростає з плином часу, і попит структури і технології стають все більш диференційованими з плином часу і, таким чином, пропонують більш широкий набір стратегічних варіантів для потенційних учасників ринку [23; 24], замість цього, знайшли протилежний ефект зрілості галузі та припустили, що ринкові традиційні оператори в кінцевому підсумку мають перенести свою увагу з ринку продукції на ефективність виробництва, отже стануть більш схожими, і тим самим скоротиться кількість стратегічних груп в зрілих галузях.

Таким чином, в результаті дослідження теоретичної платформи конкурентної динаміки варто виокремити її специфічні ознаки, до яких належать: прогнозування конкурентної поведінки, асиметричні конкурентні взаємовідносини фірм, необхідність врахування реакції конкурентів при розробці стратегії фірми на галузевому ринку.

Головними напрямками досліджень конкурентної динаміки сучасності є вивчення поведінки стратегічних груп; реакції на конкурентні дії суперників; переваги новаторів; дослідження багатоточкової конкуренції; регіональних кластерів фірм-конкурентів; стратегії «конкуренція – співробітництво» та ін.

Дефініція «конкурентна динаміка» використовується в багатьох контекстах, починаючи від досліджень конкуренції живих систем, що досліджують як різні організаційні форми змагаються за панування, і до моделювання конкурентної поведінки за допомогою теорії ігор та фрактального аналізу в умовах «хаотичного характеру економічних процесів» [25].

На підставі узагальнення результатів сучасних досліджень конкурентної динаміки можна розглядати дану категорію як результати ряду конкурентних дій і конкурентних відповідей серед фірм, що конкурують на ринку тієї чи іншої галузі, і на відміну від конкурентного суперництва, призводять до перманентних змін чи удосконалення внутрішньофірмової стратегії та конкурентної поведінки на галузевих ринках.

Висновки. Увага до досліджень конкурентної динаміки на галузевих ринках викликана актуальністю сучасних проблем формування стратегії діяльності компаній в умовах економічної кризи, що викликає до життя агресивну конкурентну поведінку на галузевих ринках. Теорія конкурентної динаміки може розглядатись у якості підґрунтя створення практичного інструментарію стратегічного менеджменту поряд з методологією позиціонування компаній на ринку.

Список літератури / References

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: в 2 томах. – М.-Л. : Соцэкгиз, 1935. – Т. II. – 475 с.
Smith, A. (1935). *Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov*, Moscow-Leningrad, Socekgiz, vol. 2, 475 p.
2. Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development*. Boston, MA: Harvard University Press.
Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development*, Boston, MA, Harvard University Press.
3. Hayek, F. A. (1968). Competition as a discovery procedure. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 5(3): 9-23.
Hayek, F. A. (1968). 'Competition as a discovery procedure', *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, vol. 5(3), pp. 9-23.
4. Bertrand, J. (1883). Revue de la theorie mathematique de la riches et des recherches sur les principes mathematique de la theorie des richesses. *Journal des Savant*: 499-508.
Bertrand, J. (1883). 'Revue de la theorie mathematique de la riches et des recherches sur les principes mathematique de la theorie des richesses', *Journal des Savant*, pp. 499-508.
5. Cournot, A. (1938). *Research into the mathematical principles of the theory of wealth*. English edition of Cournot. New York: Kelly.
Cournot, A. (1938). 'Research into the mathematical principles of the theory of wealth', *English edition of Cournot*, New York, Kelly Publ.
6. Young, G., Smith, K. G., & Grimm, C. M. (1996). "Austrian" and industrial organization perspectives on firm-level competitive activity and performance. *Organization Science*, 7: 243-254.
Young, G., Smith, K. G., & Grimm, C. M. (1996). "'Austrian" and industrial organization perspectives on firm-level competitive activity and performance', *Organization Science*, no. 7, pp.243-254.
7. Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*. Chicago: Chicago University Press.
Friedman, M. (1962). *Capitalism and freedom*, Chicago, Chicago University Press Publ.
8. Budzinski, O. (2008). Monoculture versus diversity in competition economics. *Cambridge Journal of Economics*, 32(2): 295-324.
Budzinski, O. (2008). 'Monoculture versus diversity in competition economics',

- Cambridge Journal of Economics*, no. 32(2), pp. 295-324.
9. Clark, J. M. (1940). Toward a concept of workable competition. *American Economic Review*, 30: 241-256.
- Clark, J. M. (1940). 'Toward a concept of workable competition', *American Economic Review*, no. 30, pp. 241-256.
10. Bain, J. S. (1959). *Industrial Organization*. New York: Wiley.
- Bain, J. S. (1959). *Industrial Organization*, New York, Wiley Publ.
11. Mason, E. S. (1949). The current state of the monopoly problem in the US. *Harvard Law Review*, 62: 1265-1285.
- Mason, E. S. (1949). 'The current state of the monopoly problem in the US', *Harvard Law Review*, no. 62, pp. 1265-1285.
12. Jacobson, R. (1992). The "Austrian" school of strategy. *Academy of Management Review*, 17(4): 782-807.
- Jacobson, R. (1992). 'The "Austrian" school of strategy', *Academy of Management Review*, no. 17(4), pp. 782-807.
13. Kreps, D., Milgrom, P., Roberts, J., & Wilson, R. (1982). Rational cooperation in the finitely repeated prisoners' dilemma. *Journal of Economic Theory*, 27: 245-252.
- Kreps, D., Milgrom, P., Roberts, J., & Wilson, R. (1982). 'Rational cooperation in the finitely repeated prisoners' dilemma', *Journal of Economic Theory*, no. 27, pp. 245-252.
14. Hunt, M. (1972). *Competition in the major home appliance industry, 1960-1970*. Harvard University, Boston, MA.
- Hunt, M. (1972). *Competition in the major home appliance industry 1960-1970*, Harvard University, Boston, MA.
15. Ketchen, D. J., Snow, C. C., & Hoover, V. L. (2004). Research on competitive dynamics: Recent accomplishments and future challenges. *Journal of Management*, 30(6): 779-804.
- Ketchen, D. J., Snow, C. C., & Hoover, V. L. (2004). 'Research on competitive dynamics: Recent accomplishments and future challenges', *Journal of Management*, no. 30(6), pp. 779-804.
16. Caves, R. & Porter, M. (1977). From entry barriers to mobility barriers. *Quarterly Journal of Economics*, 91: 421-434.
- Caves, R. & Porter, M. (1977). 'From entry barriers to mobility barriers', *Quarterly Journal of Economics*, no. 91, pp. 421-434.
17. Porac, J. F., Thomas, H., & Baden-Fuller, C. (1989). Competitive groups as cognitive communities: The case of Scottish knitwear manufacturers. *Journal of Management Studies*, 26(4): 397-416.
- Porac, J. F., Thomas, H., & Baden-Fuller, C. (1989). 'Competitive groups as cognitive communities: The case of Scottish knitwear manufacturers', *Journal of Management Studies*, no. 26(4), pp. 397-416.

18. Schumpeter, J. (1943). *Capitalism, socialism, and democracy*. New York: Harper.
- Schumpeter, J. (1943). *Capitalism, socialism, and democracy*, New York, Harper Publ.
19. Bettis, R. A. & Weeks, D. (1987). Financial returns and strategic interaction: The case of instant photography. *Strategic Management Journal*, 8: 549-563.
- Bettis, R. A. & Weeks, D. (1987). 'Financial returns and strategic interaction: The case of instant photography', *Strategic Management Journal*, no. 8, pp. 549-563.
20. Chen, M. J. & MacMillan, I. (1992). Nonresponse and delayed response to competitive moves: The roles of competitor dependence and action irreversibility. *Academy of Management Journal*, 35: 539-570.
- Chen, M. J. & MacMillan, I. (1992). 'Nonresponse and delayed response to competitive moves: The roles of competitor dependence and action irreversibility', *Academy of Management Journal*, no. 35, pp. 539-570.
21. Hsieh, K.-Y. & Chen, M.-J. (2010). Responding to rivals' actions: Beyond dyadic conceptualization of interfirm rivalry, 2010 Academy of Management Annual Meeting. Montreal, Canada.
- Hsieh, K.-Y. & Chen, M.-J. (2010). 'Responding to rivals' actions: Beyond dyadic conceptualization of interfirm rivalry', *2010 Academy of Management Annual Meeting*, Montreal, Canada.
22. Mascarenhas, B. (1989). Strategic group dynamics. *Academy of Management Journal*, 32(2): 333-352.
- Mascarenhas, B. (1989). 'Strategic group dynamics', *Academy of Management Journal*, no. 32(2), pp. 333-352.
23. Hergert, M. (1988). Causes and consequences of strategic grouping in US manufacturing industries. *International Studies of Management and Organization*, 18(1): 26-49.
- Hergert, M. (1988). 'Causes and consequences of strategic grouping in US manufacturing industries', *International Studies of Management and Organization*, no. 18(1), pp. 26-49.
24. Miles, G., Snow, C. C., & Sharfman, M. P. (1993). Industry variety and performance. *Strategic Management Journal*, 14(3): 163-177.
- Miles, G., Snow, C. C., & Sharfman, M. P. (1993). 'Industry variety and performance', *Strategic Management Journal*, no. 14(3), pp. 163-177.
25. Загорна Т. О. Дослідження конкурентного процесу в галузі: синтез фрактальних характеристик і процедур / Т. О. Загорна // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 2(17). – С. 70–81.
- Zahorna, T. O. (2014). 'Doslidzhennia konkurentnoho protsesu v haluzi: syntez fraktal'nykh kharakterystyk i protsedur', *Yevropeys'kyi vektor ekonomichnoho rozvytku*, no. 2(17), pp. 70-81.

Дата надходження рукопису 24.11.2015 р.

Цель. Критический анализ современных концепций конкурентной динамики с целью совершенствования теоретико-методологических основ исследования конкурентного поведения с учетом особенностей сегментов потребительского рынка и уточнение понятия конкурентной динамики в дискурсе междисциплинарного подхода к конкурентному поведению в стратегическом управлении.

Методы. Используются диалектический метод научного познания, а также комплекс общенаучных методов гносеологии: теоретического обобщения и сравнения, методы группировки и классификации.

Результаты. В работе проведен анализ теоретических основ исследования конкуренции, конкурентной динамики и стратегических групп. Рассмотрены место и роль исследования конкурентной динамики в теории конкуренции. Особое внимание уделено конкурентному поведению фирм в условиях современных тенденций развития отраслевых рынков.

Научная новизна. По результатам исследований, критического анализа и обобщения подходов зарубежных и отечественных ученых к исследованию сущности конкурентной динамики осуществлено уточнение понятия конкурентной динамики.

Практическая значимость. Полученные результаты могут быть направлены на совершенствование конкурентного поведения фирм в отдельных сегментах потребительского рынка. Владение знаниями о современных поведенческих моделях стратегических групп позволит усовершенствовать внутрифирменные стратегии предприятий.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентная динамика, конкурентное поведение, стратегические группы, стратегическое управление.

Objective. A critical analysis of modern competitive dynamics concepts in order to improve the theoretical and methodological foundations of the competitive behaviour study, taking into account peculiarities of the consumer market segments and the competitive dynamics concepts clarifying in the discourse of an interdisciplinary approach to competitive behaviour in strategic management.

Methods. Dialectic method of scientific knowledge and complex of scientific methods, such as theoretical generalization and comparison, clustering and classification methods are used.

Scientific results. The analysis of the theoretical foundations of the competition research, competitive dynamics and strategic groups was carried out. The competitive dynamics research place and role in the competition theory were determined. Particular attention is paid to the competitive behaviour of firms within modern trends in the development of industrial markets.

Scientific originality. *The competitive dynamics concept was clarified according to the research, critical analysis and synthesis of approaches of foreign and domestic scientists to the competitive dynamics essence study.*

Practical value. *The results can be aimed at improving the competitive behaviour of firms in certain segments of the consumer market. Working awareness of strategic groups modern behavioral patterns will allow to improve the intra-firm strategy.*

Key words: *competition, competitive dynamics, competitive behaviour, strategic groups, strategic management.*

УДК 338.48

Вікторія Сорочан¹,
асистент

Валентин Хорольський²,
д-р. техн. наук, проф.

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
1 – e-mail: viktorija14061990@inbox.ru
2 – e-mail: khorolv@ukr.net

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПРОМИСЛОВИЙ ТУРИЗМ»

Viktoriia Sorochan¹,
assistant

Valentyn Khorolskyi²,
Dr. Sci. (Tech.), Prof.

Donetsk National University
of Economics and Trade named after Mykhailo
Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
1 – e-mail: viktorija14061990@inbox.ru
2 – e-mail: khorolv@ukr.net

SYSTEMATIZATION OF APPROACHES TO THE INSIGHT OF «INDUSTRIAL TOURISM» NOTION

Мета. *Мета статті полягає в узагальненні та систематизації існуючих підходів до розуміння сутності поняття «промисловий туризм».*

Методи. *У процесі дослідження використано методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу (для уточнення сутності поняття «промисловий туризм»).*

Результати. *На підставі проведеного дослідження узагальнено основні підходи до визначення промислового туризму, запропоновано авторський підхід до розуміння сутності поняття «промисловий туризм».*

Наукова новизна. *Отримав подальший розвиток понятійно-категоріальний апарат теорії туризму. Промисловий туризм пропонується роз-*